

تمدن و فرهنگ ایرانی

نویسنده:

دکتر فرهنگ مهرجانی

کتابخانه و اسناد ملی ایران

سرشناسه	: مصوّر رحمانی، فرهنگ، ۱۳۲۶.
عنوان و نام پدیدآور	: تمدن و فرهنگ ایرانی = Persian civilization and culture / نویسنده: دکتر فرهنگ مصوّر رحمانی
مشخصات نشر	: تهران، آرون، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۴۷۶ ص.
شابک	: ۳ - ۵۷۰ - ۲۳۱ - ۹۶۴ - ۹۷۸.
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا.
موضوع	: تمدن ایرانی - فرهنگ ایرانی
موضوع	: Civilization, Iranian- Culture, Iranian
رده‌بندی ده‌گانه	: ۱۳۹۸ ت ۸ م ۶ / ۶۳ DSR
رده‌بندی ده‌گانه	: ۹۵۵
شماره کتابخانه ملی	: ۵۵۵۰۷۰۸

تمدن و فرهنگ ایرانی

نویسنده: دکتر فرهنگ مصوّر رحمانی

ناشر: انتشارات آرون

چاپ اول: ۱۳۹۸

تیراژ: ۱۱۰۰ نسخه

۸۹۰۰۰ تومان

نشانی: میدان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان وحید نظری

نرسیده به خیابان منیری جاوید، پلاک ۱۰۵، واحد ۳ تلفن: ۵۱ - ۶۶۹۶۲۸۵۰

ایمیل: Arvannashr@yahoo.com وبسایت: www.Arvannashr.ir

دولت شاهنشاهی ایران نخستین دولت در جهان بوده است که توانست اسیران را عفو کند و با کشورهای مسخر شده با عدالت رفتار کند و حکومت‌های منظم‌تر از گذشته برای آنان به ارمغان بیاورد. برخی این رفتار انسان دوستانه آنان را حاکی از نفوذ دین در دولت پادشاهی آنان می‌دانند ولی مآدا نیز مذهبی بودند ولی هیچ وقت نتوانستند این قوانین انسان دوستانه و حقوق بشری را رعایت کنند. ایرانیان همچنین در میان که امپراتور روم بوده‌اند، امپراتور آسیا بودند. به جرات می‌توان گفت که گسترش معارف ادبی و علمی یونانیان که در کتب خود از آن سخن گفته‌اند تنها در زیر سایه فتوحات ایران و تمدن کهن آن حاصل شده است.

"واسیلی بارتلد - خاورشناس روسی"

فهرست مطالب

۱۱	پیش‌گفتار
۲۰	قبل از اسلام
۲۰	اهمیت تعیم و تربیت
۲۰	تأکید بر آموزش و پرورش
۲۲	عوامل اولیه تعلیم و تربیت در ایران باستان
۲۶	اهمیت اخلاق و نحوه رسارس
۲۸	نفرت از دروغگوئی
۲۹	علاقه به مطالعه
۲۹	باورهای مذهبی
۳۱	مدنیت و ساختار زیربنائی
۳۴	وضعیت زنان
۳۴	وضعیت زنان در ایران باستان
۳۸	حق طلاق
۳۹	زنان و مشارکت در امور مذهبی
۴۰	زنان و حق آموزش
۴۱	زنان و حق دستیابی به امور سیاسی و نظامی
۴۳	در زمینه تقسیم ارث
۴۷	فرهنگ طبقاتی
۴۹	تعصبات مذهبی

۵۲	عدم توجه به شرایط زندگی اکثریت مردم
۵۴	بعد از اسلام
۵۴	از بین رفتن فرهنگ طبقاتی
۵۵	ادامه فرهنگ جوانمردی و مهمان‌نوازی
۵۶	تاریف اسلام
۵۷	مقدمه
۶۵	فصل اول: برخورد با تمدن و فرهنگ
۷۱	تمدن
۷۲	تعریف تمدن
۷۳	زادگاه تمدن
۸۰	کشف یک خط جدید
۸۱	شهر سوخته
۸۶	برخی از پیشرفت‌های شگفت‌انگیز شهر سوخته
۹۰	جراحی مغز
۹۰	قدیمی‌ترین تخته نرد جهان
۹۱	نخستین انیمیشن (زنده نمایی) جهان
۹۳	فصل دوم: تمدن ایرانی / شرایط ایران در دوران ماقبل تاریخ
۹۹	نژاد آریائی
۱۰۲	مذهب و اخلاق آریان‌ها
۱۰۵	ورود آریائی‌ها به فلات ایران
۱۱۰	شکل‌گیری تمدن ایرانی
۱۱۱	بنیان‌گذار تمدن فعلی ایرانی
۱۱۵	فصل سوم: فرهنگ
۱۱۷	مقدمه
۱۱۷	تحول معنی فرهنگ
۱۲۰	تعریف فرهنگ

۱۲۲.....	تعریف توافق شده درباره فرهنگ
۱۲۲.....	اهمیت فرهنگ
۱۲۴.....	وظیفه فرهنگ
۱۲۴.....	تفاوت بین فرهنگ‌ها
۱۲۶.....	عوامل مؤثر در شکل‌گیری فرهنگ ایرانی
۱۲۷.....	اهمیت باورها
۱۳۲.....	نقش مرگ در شکل‌گیری باورهای مذهبی
۱۴۱.....	نظری متفاوت نسبت به مرگ
۱۴۲.....	رابطه بین آموزش و پرورش و فرهنگ
۱۴۷.....	رابطه فرهنگ و آموزش و پرورش با حقوق بشر
۱۵۱.....	نقش ادبیت در شکل‌گیری فرهنگ
۱۵۲.....	نحوه تأثیرگذار ادبیات بر فرهنگ و برعکس
۱۶۲.....	استفاده از ادبیات به عنوان عامل تخریب‌کننده فرهنگ
۱۶۹.....	انگ زدن و اخبار کاذب
۱۷۳.....	فصل چهارم: رابطه بین فرهنگ و علوم اجتماعی
۱۷۵.....	مقدمه
۱۷۶.....	رابطه بین فرهنگ و اقتصاد
۱۸۲.....	مشکلات اقتصادی در ایران
۱۸۸.....	سفر با کولبران ایران
۱۹۱.....	رابطه بین فرهنگ و قدرت
۱۹۳.....	تأثیر فرهنگ بر قدرت و بالعکس
۱۹۵.....	رابطه و مسائل ارتباط جمعی با قدرت
۱۹۸.....	تأثیر و مسائل ارتباط جمعی بر فرهنگ
۲۰۱.....	فصل پنجم: نقش فرهنگ در شکل‌گیری جهان آینده
۲۰۳.....	مقدمه
۲۰۵.....	جهانی شدن فرهنگ
۲۰۷.....	همسانی ساختاری و نهادی جوامع مختلف

نظریه هانتینگتون.....	۲۱۳
نظریه هنری کیسینجر.....	۲۲۰
جهانی شدن یا جهانی سازی؟!.....	۲۲۱
فصل ششم: مشکلات عمده فرهنگی حاکم بر جامعه امروز ایران.....	۲۲۳
تدیه.....	۲۲۴
فرهنگ حاکم بر ایران.....	۲۲۹
فردان مطالعه کافی.....	۲۳۳
عوامل مهم و مؤثر گذار در ترویج فرهنگ کتابخوانی.....	۲۳۴
علل بی علاقه‌ی افغان به کتاب و کتابخوانی.....	۲۳۶
علل پایین بودن آمار کتابخوانی در جامعه ما از نگاه کارشناسان.....	۲۳۶
کتاب و کتابخوانی با نگاهی آماری.....	۲۳۷
مشکلات نشر.....	۲۳۹
راهکار رسانه‌ای در خصوص تقویت آمار کتاب در جامعه.....	۲۳۹
نتیجه‌گیری.....	۲۴۰
روابط به جای ضوابط.....	۲۴۲
روابط به جای ضوابط در امور بانکی.....	۲۴۲
رابطه به جای ضابطه در گمرک.....	۲۴۴
نظر محمدقلی یوسفی عضو هیأت علمی علامه.....	۲۴۵
نظر عضو کمیسیون اقتصادی مجلس.....	۲۴۵
رابطه بین مسئولیت و قدرت.....	۲۴۶
فقدان امنیت اقتصادی.....	۲۴۶
تملق گوئی، چاپلوسی و بت ساختن از انسان‌ها.....	۲۵۱
فقدان انگیزه.....	۲۵۳
عدم احترام به قانون.....	۲۵۶
مخالفان اصلاحات.....	۲۵۷
پیشرفت فردی برتر و مهم‌تر از پیشرفت گروهی.....	۲۵۹
جمع‌بندی و خلاصه.....	۲۶۰

- ۱ - ریشه تاریخی ۲۶۰
- ۲ - عدم موفقیت مدرنیته در ایران ۲۶۱
- ۳ - ترس از ابراز نظر و انتقاد از صاحبان قدرت ۲۶۴
- ۴ - تأکید بسیار بر مادی‌گری ۲۶۷
- ۵ - نقش آموزش و محتویات برنامه‌های آموزشی ۲۶۹
- ۶ - نقش ادبیات در بازسازی فرهنگ ۲۷۲
- ۷ - تأثیر جهانی شدن در فرهنگ ۲۷۳
- ۸ - اثر بدستوری توطئه ۲۷۶
- فصل هفتم: بیراهه** ۲۸۱
- جمع‌بندی ۲۹۳
- سال‌های ۲۰۲۱ - ۲۰۶۲ ۲۹۵
- پیشگویی‌های سیاسی ۲۹۶
- ضمیمه** ۲۹۷
- ۱ - تأثیر کوروش بر توماس پفرسن و بنیان‌های آمریکای مدرن ۲۹۷
- ۲ - وضعیت اجتماعی زن در ادب‌الباستان ۳۰۴
- ۳ - موقعیت زن در دیدگاه زرتشتیان ۳۱۹
- ۴ - انسان‌های ماقبل تاریخ در ایران ۳۳۷
- ۵ - مذاهب ایرانیان باستان - میترائیزم ۳۴۴
- ۶ - مقاله تحولات ادبیات فارسی از انقلاب مشروط تا انقلاب بهمن ۳۵۶
- ۷ - مقاله جنگ نرم از سایت مرکز مطالعات تحقیقات اسلامی ۳۸۱
- ۸ - وضعیت رسانه‌ها در جهان ۳۸۹
- ۹ - نتایج یک نظرسنجی دربارهٔ خفیات اجتماعی ایرانیان ۳۹۳
- ۱۰ - تقابل با حاکمان؛ گذری بر مطبوعات ایران تا انقلاب اسلامی ۳۹۵
- ۱۱ - نقش وسایل ارتباط جمعی در جهان سوم ۴۰۲
- ۱۲ - رشد نامتوازن و چهره متورم؛ نگاهی به آمار نشر در ایران ۴۱۱
- ۱۳ - تفکر انتقادی داشتن ۴۱۷
- ۱۴ - قلمرو ریا در ادبیات ۴۲۸

- ۱۵- تعزیه‌خوانی ۴۴۱
- ۱۶- تفاوت بین فرهنگ و تمدن ۴۷۰
- منابع و مآخذ ۴۷۱

www.ketab.ir

پیشگفتار

هدف از این یادداشت‌ها مطالعه تمدن و فرهنگ ایرانی جهت بررسی راه کارهایی برای برخورد با مشکلات فرهنگی جامعه امروز ایران است. چرا که شناخت تمدن و فرهنگ ایرانی این فرصت را به ما می‌دهد تا با مطالعه کمبودها و مشکلاتی که جامعه امروز ما با آن روبه‌روست سعی نمائیم راه‌حلهایی که با فرهنگ ما هماهنگی داشته باشند انتخاب نمائیم.^۱ این روش در نظر اول مازکن است. یک نوع تناقض‌گوئی به نظر برسد چرا که راه حل برطرف کردن مشکلات فرهنگی را در فرهنگ جستجو می‌کند. اما مقصود این است که با بررسی و مطالعه یک فرهنگ چند هزار ساله که در طول زمان تغییرات بسیاری در آن به وجود آمده که قسمت عمده آن ناشی

^۱ - وقتی سیستم و روش پادشاهی کوروش برای تیریس (نویسنده‌ی پیش‌نویس اعلامیه استقلال، از بنیانگذاران آمریکا و سه‌چین رئیس‌جمهور این کشور) الگوئی برای ریختن شالوده یک امپراطوری ایده‌آل می‌شد، ما نمائند ما هم می‌توانیم با نگاهی دوباره به آنچه داشته‌ایم راه‌حل مناسبی برای برخورد با مشکلات امروزمان بیابیم. مقاله مربوط به علاقه جفرسون به کوروش در قسمت نامه‌ها آورده شده است. جملات زیر که بخشی از نامه‌ای است که توماس جفرسون به نوه‌اش فرانسیس اپس در قریب به دویست سال پیش نوشته است قابل تامل می‌باشد.

"به تو توصیه می‌کنم به‌طور منظم به درس‌آموزی از تاریخ و ادبیات در هر دو زبان [یونانی و لاتین] پردازی. در یونانی، اول از همه با "کوروش‌نامه" شروع کن."

از تغییر ارزش‌های حاکم بر آن بوده است^۱، بهتر می‌توان به نقاط ضعف و قوتش پی برد و عوامل فرهنگی که بعضی از آنها در طول تاریخ تغییر زیادی نکردند، ولی در موفقیت‌ها و یا شکست‌هایش موثر بوده‌اند را مشخص کرد^۲. سپس با ارزیابی ارزش‌های فعلی حاکم و مقایسه کنش‌ها و واکنش‌های جامعه در برخورد با مشکلاتی که با آنها روبه‌روست و آنچه در جهان می‌گذرد و نیازهای آینده، راه‌حل مناسبی را ارائه نمود. مثال‌های زیر تا حدی بیانگر این مطالب می‌باشند:

۱- باورهای عمومی امروزه در ایران بسیاری از مردم بر این باورند که سرنوشتشان بستگی به عوایدی خارج از قدرتشان دارد. این باور از جمله ارزش‌های پذیرفته و تبیغ شده در جامعه است. در نتیجه یکی از اهداف اصلی این مردم در زندگی، راضی نگ داشتن آن عوامل و در عین حال التجاء به آنها در صورت نیاز و به خصوص برای دریافت کمک در زمانی که سایر راه‌ها به‌نظر بسته می‌آیند.

حال اگر به ایران قبل از اسلام برگردیم و به باورهای زمان نگاه کنیم، می‌بینیم که اگرچه آنها هم عقاید خرافی داشتند، اما مسئولیت خود را هم در نظر می‌گرفتند و آنرا در نتیجه کار دخیل می‌دانستند. به همین دلیل در

^۱ - ارزش‌های هر جامعه تأثیر مهمی در شکل‌گیری تمدن در آن جامعه دارد.

^۲ - ریچارد فرای در زمینه فرهنگ ایرانی می‌نویسد: از همه سرزمین‌های خاورمیانه، ایران شاید هم محافظه‌کارترین و نیز با ابتکارترین آنها باشد. در برابر مصر و سوریه که فی‌المثل در دو هزاره اخیر تاریخ، دگرگونی‌های بسیار پذیرفتند، ایران گویا بسیاری از میراث خویش را حفظ کرده باشد و با وجود گرایش به آئین نو همچنان آئین زرتشت و رسوم و آداب کهن را نگاه داشتند."

همه امور نهایت سعی خود را می‌کردند تا به نتیجه دلخواه برسند. در صورت شکست هم بدون آنکه از سرنوشت و یا قضا و قدر گلایه‌ای داشته باشند به بررسی علل آن برای جلوگیری از تکرارش می‌پرداختند. در نتیجه در فرهنگ آنها آزادی و نقش فرد در سرنوشت خود، ارزش بسیاری داشت.^۱

نمونه‌ای از این طرز فکر و عمل را می‌توان در همان ابتدای شکل‌گیری تمدن ایرانی یافت. بدین معنی که بعد از شکست "فرورتیشن" فرزند "دیاهوکر" مؤسس دولت ماد از عیلام و کشته‌شدنش، "هوخستر" جانشین، به ارزیابی علل شکست او پرداخت و متوجه شد که با سپاهیان چریکی که طاریف، ردمان دست‌نشانده به ماد می‌دادند، نمی‌توان در مقابل قشون رزم آزموده منضبط عیلامی‌ها و بخصوص آسوری‌ها مقاومت نمود و این بود که پس به ایجاد یک ارتش دائمی مرکب از پیاده و سواره نظام زد و آنها را مجهز به تیر و کمان و شمشیر نمود و بعد از تمرین‌ها و آموزش‌های لازم، به جنگ آسوری‌ها رفت و با استفاده از برتری سوارکاران مادی نسبت به آسوری‌ها، آنها را به‌سختی شکست داد.

نمونه دیگری از این طرز فکر را می‌توان در خطابه انوشیروان یافت. او با بررسی علل شکست ایران از اسکندر و در تیر خواص روحی و اخلاقی در بقای یک جامعه، به هموطنانش هشدار می‌دهد که آنها، باعث تضعیف

۱- فرهنگ مهر در کتاب خود "فلسفه زرتشت" می‌نویسد: "در فافه جهان درونی زرتشت، خوبی و بدی اصالت دارند. اهورامزدا به مردم اختیار داده است تا با توجه به پی‌آمد اعمال خویش، راه خود را برگزینند و بهره‌های پیش‌بینی شده را دریافت نمایند. این است مفهوم داد اهورائی (عدل الهی) و این است مفهوم پاداش پافره در دین زرتشتی. اگر انسان آزادی عمل نمی‌داشت، دریافت آن‌چه عرفاً پاداش و مجازات (بهشت و دوزخ) خوانده می‌شود، خلاف عدل بود.

دولت و کشور می‌شود ایجاد چند دستگی، توسعه فساد و از بین رفتن اخلاق و ایمان است و از آنها می‌خواهد تا در این باره به هوش باشند. او در قسمتی از این خطابه می‌گوید:

"ای مردم، به من هوش دارید و گوش فرا دهید و خود را برای پذیرش پند آوده سازید. من از هنگامی که بر شما فرمانروایی یافتم، پیوسته با شما بر آویخته به گردن، خود را آماج شمشیرها و نیزه‌ها ساختم. همه اینها از برای دفاع شما و استوار ساختن بنیاد هستی شما و آبادانی کشور شما بوده است..."

"... اکنون برای شما دشمنانی مانده است که شماره آنها کم، ولی نیروی آنها سخت و شگوهشان بس بزرگ است. اینها که بر جای مانده‌اند از دید من برای شما ترسناک‌تر از برای بون ساختن و چیره شدن بر شما توانا‌تر از دشمنان شمشیرزن نیزه‌گذار اسب‌تاز هستند؛ که شما بر آنها دست یافتید."

او سپس به علل شکست ایران از اسکندر پرداخته و اضافه می‌نماید:

"... هنگامی که اسکندر بر آنها به تاخت روزگار مردم از براکنده دلی و جدایی اندازی و ناهمسویی و آشکار شدن کینه‌ها و سخت شدن دشمنی در میان آنها، بدان پایه از آشفتگی رسیده بود و کار تباهی بدان سالار گرفته بود که سالار نگهبانان شاه، همان کسی که خود می‌بایستی نگاهدار جان او باشد، همو خود او را به گشت. و این برای آن بود که دل‌های مردم از بدی و کینه آکنده شده بود و دشمنی و ناهمسویی در آن لانه کرده بود و این بود آنچه کار اسکندر را آسان نمود و دشواری از او برداشت. من امروز از آن پیش آمد پند گرفتم و آن را در اینجا یاد کردم."

... ای مردم، من نمی‌خواهم که در این بهره و خوشی که هستیم، هرگز به پراکنده دلی و سرکشی و رشک و بدخواهی آشکار و سخن چینی و دو رویی راه دهم. خداوند نیک خیمی (اخلاق) ما و کشور ما را از این چیزها پاک داشته و فرمانروایی ما را والاتر و برتر از اینها جای داده است. آنچه من از بهره و خوشی خداوند و سپاس او بدان رسیده‌ام، نه از راه این خویهای پلید که دانایان آنها را از خود رانده و فرزندان آنها را نکوهیده‌اند بوده است؛ بسا که آن را در و پایگاه را من با تندرستی و درستی روان و مردم دوستی و پیمانداری و دادگری و پایداری و مهر به‌دست آورده‌ام.

... ای مردم، من با کنار زدن این خویها (ی‌بد) و نابود کردن و ریشه‌کن ساختن آنها و همچنین برانیدن آنها از شما، روان خود را پاک و خشنود ساختم. مرا نیازی به سود و زیان آنها نیست. شما نیز به همان‌گونه که من کردم روان خود را پاک و خشنود سازید.

ای مردم، من می‌خواستم که شما با پنهان و آشکار شما را از شما دور کنم. ... با این دشمن نیز همان‌کس که با آن یکی کردید و بدان‌گونه که در آن به کار برخاستید در این نیز برخیزید. پس آنچه که شما را بدان فرمان دادیم بر خود بایسته شمرد و از آنچه شما را از آن باز داشتیم به پرهیزید... غمخواری نیازمندان و مهمان‌نوازی دور از خانمان‌ها و دشمنان را بر خود بایسته بدانید. هر کس با شما همسایه و هم‌پناه است، از حد سایگی او را گرامی دارید. با مردمانی که از ملت‌های دیگر در میان شما به سر می‌برند نیک رفتاری کنید، زیرا آنها در پناه من هستند. آنها را نومید سازید و بر آنها ستم روا مدارید و بزرگی مفروشید و سخت‌گیرید، زیرا سخت‌گیری نافرمانی پدید می‌آورد. در برابر برخی از آزار آنان شکمیا باشید و زنهار و پیمان خود را نگه دارید.

و آنچه را که از این گونه نیک خیمی (اخلاق) به شما سفارش کردم پاس دارید. زیرا ما هرگز ندیدیم که سرزمین و ملتی نابود شود جز با رها کردن این نیک خیمی و نه سرزمین و ملتی به زیور بهبودی آراسته گردد جز با پیروی از این نیک خیمی^۱. و در همه کارها باور ما به خداوند است".

(محمد ملایری - تاریخ و فرهنگ ایران)

۲- صداقت و راستگویی - این مطلب از جمله مشکلاتی است که قرن‌ها است گریبان مردم ما را گرفته و با گذشت زمان بر وخامت آن نیز افزوده شده است. علت آن، د باره بی‌گردد به ارزش‌هایی که جامعه به آنها ارج می‌گذارد. گرچه در تمام ادیان، راستی و صداقت تأکید شده است اما تحت شرایطی می‌توان آنها را نادیده گرفت به‌طور مثال استفاده از "تقیه". فرهنگ مهر در کتاب خود "نسب زرتشت" از زرتشت نقل می‌کند که: "زندگی جایگاه نبرد خوبی و بدی است و ایشان باید برای نیکویی و آشوی کوشش و مبارزه کنند. دین زرتشت "مبارر جریب اخلاقی" را سفارش و

۱- در همین زمینه شاپور نیز به فرزند خود اردشیر چنین اندرز می‌دهد: "استواری کار تو به سرشار بودن مالیات و سرشاری مالیات به آبادانی کشور بستگی دارد. رسیدن به این هدف بسته به آن است که مالیات دهندگان را از راه عدل و کمک به ایشان بسوی خود جلب کنی... برای زمینی که مالیات آن زیاد است شخص خوشنام و شرافتمندی را بگمار و هیچ‌یک از فرماندهان قشون خود را به کار مالیاتی نگمار؛ چه ممکن است بعضی از آنها در اموال خیانت کنند... هیچ چیزی بدتر از نادانی پادشاه و بی‌اطلاعی او از وضع ایشان و خودداری وی از دادن پاداش به نیکوکاران و تنبیه بدکاران نیست. در مورد مأمورین مالیات و روش و رفتار آنان دقت زیاد به کار ببر و بازرسان طرف اعتماد برای این منظور بگمار.

"مبارزه جوئی بدنی" را محکوم می‌کند. در این مبارزه هیچگاه نباید دین راستی را پنهان کرد حتی اگر، خطر نابودی وجود داشته باشد.^۱

او در جای دیگر می‌نویسد: "گات‌ها تعلیم می‌دهند که آدمی خوبی را باید به‌خاطر خوبی انجام دهد و نه به انتظار پاداش."

بنابراین برای مبارزه با پدیده بسیار زشت دروغ گوئی، شاید بهتر باشد در نحوه برخورد با آن تجدید نظر کرده و به گذشته برگشت و به گفتار زرتشت که کارآئی بسیاری داشته است، توجه نموده و فرزندانمان را از همان کردگی با اندیشه و کردار و گفتار نیک آشنا نموده و بر همان اساس تربیت ندائیم.

۳ - نحوه تصمیم‌گیری - امروزه تئوری‌های بسیاری در مورد نحوه تصمیم‌گیری مطرح است. چه آنهایی که متکی بر استنتاج‌های منطقی بوده و یا مبنایشان بر محاسبات اماری و مدل‌های کامپیوتری است و یا آنهایی که صرفاً بر اساس احساسات بنا حش ششم افراد عمل می‌کند.^۱ بر اساس مطالعاتی که انجام شده تصمیم‌گیری بر اساس احساس شخصی بیش از ۳۵٪ از تصمیمات را شامل می‌شود. این رقم در مورد ایرانیان مسلماً بیشتر می‌باشد، چرا که ما عموماً احساسات خود را بر راه‌ری دخیل می‌کنیم. بین فرهنگ و احساسات رابطه مهمی وجود دارد که در آن می‌تواند به تصمیم‌گیری بهتری بیانجامد.

^۱ Gut feeling or instinct - best-guesses

۴- اخلاق و رفتار- باورها و اخلاق نقش مهمی در شکل‌گیری احساسات و در نتیجه سلامت و موفقیت جامعه دارند. رابطه مستقیمی بین هویت یک ملت و باورها و اخلاق و رفتار او می‌توان دید. عدم درک چنین رابطه‌ای توسط رهبران کشور می‌تواند بسیار مشکل‌ساز باشد.^۱ مقایسه اخلاق و رفتار ایرانیان چه در دوران قبل (از زمان مادها به بعد) و یا بعد از اسلام می‌تواند زاویه دیگری در جهت درک علل به بیراهه رفتنمان و مطالعه مشکلات جاری اجتماعی در ایران و یافتن راه‌حل برای آن باشد.

در ادامه، به صورتی بسیار خلاصه به نکات مثبت و منفی فرهنگ ایرانی در قبل و بعد از اسلام اشاره می‌شود. در این مقایسه و برای درک بهتر مطلب، بیشتر از نقل قول‌ها و اسناد تاریخی که در این زمینه موجود است استفاده می‌گردد.

در ابتدا ذکر این نکته لازم است که هدف از این مقایسه محکوم کردن یکی و تحسین دیگری نیست که فی‌نفسه کار بی‌معنی و بی‌مفیدی است. هدف درک و تشخیص عواملی است که باعث سلامت و سلامتی مردم یک

^۱- از آخرین سفیر انگلیس در ایران نقل شده است که: "شاه می‌خواست مردم ایران را به چیزی بدل کند که نبودند و این تعارض سرانجام آنها را به لغنائی تحت رهبری پیشوایان مذهبی که رهبران سنتی چنین حرکت‌هایی بودند رادار ساخت". این توضیح در مورد انقلاب ایران گرچه بسیار ساده‌انگارانه به نظر می‌رسد، اما در خود حقیقتی را کتمان دارد و آن این است که شاه شناخت درستی از جامعه ایرانی و تحولاتی که در آن صورت گرفته بود نداشت. یکی از دلایل این مطلب سؤال خود شاه بود که چرا مردم پس از آن همه کار که برای آنها کرده بود، علیه او شورش کردند؟

جامعه و یا بدبختی و گمراهی آنها می‌گردد (که در هر دو دوره به شکل‌های مختلف وجود داشته است). این مقایسه از دید اقتصادی هم دارای ارزش است چرا که یکی از عوامل مهمی که در اجرای طرح‌های اقتصادی وجود دارد تبعات اجتماعی و فرهنگی همراه آنهاست. به عبارت دیگر، تاثیر فرهنگ حاکم بر جامعه در انتخاب سیستم اقتصادی و موفقیت یا عدم موفقیت طرح‌های اقتصادی که برای جامعه در نظر گرفته می‌شود غیر قابل انکار است.